

zijn ziel nog verder te doorwachten. »Och, dat 't God belieft dat Hij mij verrijkt, dat 't God liefst, en een einde met mij maakt. Dat zou mij nog een troost zijn, en zou mij verrijken in mijn weedom. Als een genade bidt hij 't van zijn God af, dat de Heere van zijn strijd met zijn ziel afste. »Houd op, zoo roept hij in halve wanhoop uit, laat af, dat ik mij een weinig verrijkt. En bij den Psalmist is het niet anders: »Ten ware dat de Heere mij een hulpe geweest ware, mijn ziel had bijna in de stilte gewoond, maar als mijn gedachten binnen in mij zich vernieuwden, hebben uwe vertroosting mijn ziel verrijkt. Het rijkt nu komt zulk een verrijking onze ziel van onzen God toe, maar toch beschikt onze God het vaak ook zoo genadig, dat ons door hen niet wie we samenleven en samenwerken, een verrijking der ziel wordt bereid. Salomo betuigt uit ervaring, hoe een trouw dienstknegt zijns heeren ziel kan verrijken (Spr. 25: 13). Paulus de apostel komt er voor uit, hoe vaak zijn ziel door Onesimus is verrijkt geworden. Van Philomon lezen wij, dat hij keer op keer de ingewanden der heiligen verrijkt had (vers 7), en met dat feit voor oogen, smeekt de apostel hem met aandrang: »Verrijk ook mijn ingewand in den Heere».

Zelfs kan van een persoon, ook al doet hij niets, en al zegt hij niets, door zijn enkele aanwezigheid zulk een daadwerkelijke vertroosting uitgaan, dat 't door Naom's betuigd werd, hoe 't kindeke dat Ruth aan Boaz hadde, haar een verrijker der ziel zou zijn. Tweeërlei toch is denkbaar. Iemand kan in de ziel verrijken door een geschenk, door een hulpe, door een innig woord van medeleven. Dan biedt hij u een verrijking. Maar 't kan ook zijn, dat hij zijn aanzijn, heel zijn verschijning, zijn zijn bij u en zijn verkeer met u, u vreugde biedt, en dan is er meer, dan is er voor uw ziel een verrijking.

Dit nu kan 't liefst en 't heerlijkst u overkomen van uw eigen kind, zoals hier bij Naom. Vooral de moeder voelt enervaart dit. Nog meer dan de vader is de teedere, lieve moeder ontvankelijk voor den rijken, vollen, verheugenden indruk, dien haar eigen kind op haar maakt. Vooral een weduwe die haar man verloor, en slechts één kindeke overhield, kan op dat lieve wicht soms met zoo zoekend, zoo liefde indrinkend oog staren, dat 't is of ze het leven van haar lieveling in zich zelf opneemt. Ook al zegt zulk een heveling dan niets. Ook al is 't te jong om te verstaan, wat in de ziel van zijn bedroefde moeder omgaat. Ook al is zulk een kleine schat nog te onnoozel, om in 't leven van zijn moeder in te dringen, dan is dat lieve kind toch de verrijker van zijn moeders hart. Familie of vrienden mogen haar komen vertroosten, maar verrijken is nog iets anders, en dit kan alleen haar eenig kind haar doen. En zoo een oogenblik alleen met dat kind in haar huisvertrek of op haar slaapkamer, dat ze dan die oogjes naar zich op ziet slaan, en dat lachje zich om de lipjes ziet plooiën, en de lieveling als vanzelf naar haar toekomt, en haar kussen wil, dan is er niet maar een verrijking, maar dan is heel die jeugdige schat haar een verrijker, en haar ziel leeft weer op en geniet er in, weer levenslust indrinkend met volle teugen.

No bepaalt zich dit intusschen niet tot dat enkele geval. Op allerlei wijze en in allerlei vorm, kan evenzo de moeder voor haar kind een verrijker zijn, en van meer dan één vader heeft zoo meer dan één het bij zijn sterfbed betuigd: »Mijn lieve vader was aldoo zulk een verrijker voor mijn ziel. Ook onder aan een Hoogeschool verbonden, verre, zeer verre overtreffen elke inrichting van onderwijs. Een van de oude vrienden in Friesland schreef: »Vraag aan de correspondenten, wie van de begunstigers in hunne gemeente in den hoofdelijken omslag aangeslagen wordt naar een inkomen van f 3000 en daarboven, want al deze vrienden kunnen lid worden. Ik geloof niet, dat de hoofdelijke omslag voor dit doel is opgegaan, maar wanneer de begunstigers zich zelf dezen maatstaf zouden willen aanleggen, zullen er nog wel een paar leden te boeken zijn. Maar ik weet, dat de *Uitvaart* veel lezers in Amerika, Afrika en Nederl.-Indië telt daarom voorloof ik mij de vrijheid, ook deze broeders dringend uit te noodigen, hunne medewerking te toonen.

Wat Amerika betreft, een paar gunstige uitzonderingen daargelaten, is het mij niet mogen gelukken, geregeld correspondentie te verkrijgen. In Afrika en in Ned.-Indië vindt de Vrije Universiteit enkele trouwe vrienden, die al sedert jaren lang hunne bijdragen geregeld overmaken; maar zal de Vrije Universiteit groeien, dan zullen nieuwe vrienden die zijn moeten versterken.

Mag ik den »oud-studenten», die thans onze Afrikaanse broeders doen genieten van de studien aan de V. U. voltooit, verzoeken, mij toe te staan hun een exemplaar van het verslag, dat erlang uitkomt, toe te zenden; wie weet, als zij door het overzicht van het jaar 1913 van Vereniging en School nog eens terugleven in den tijd, in Nederland doorgelicht, of zij dan niet bewogen worden, om bij het voorrecht, der Vrije Universiteit aangedaan om hunne namen in het album te doen opnemen, ook de voldoening willen smaken den bloei derzichthouding door hunne bijdragen te bevorderen.

keeren ze misnoedig huiswaarts en klagen God hun nood. Maar dan ook omgekeerd, als er dan een prediker optrad, die hun wel waarlijk een verrijker der ziel werd, dan leven ze op en keeren dankend huiswaarts. Door dien prediker heeft de Heere hun God hun dan wel gedaan.

De Goddelijke Verrijker der zielen is en blijft altoos Jezus zelf.

»Komt tot mij, gij allen, die vermoeid en beladen zijt, en ik zal u ruste geven voor uwe zielen!» is de uitroep van heilige sympathie met alle ziel die lijdt, die van Hem blijft uitgaan.

En juist daarin betooft de Dienaar des Woords zich een gezant van zijn Heiland, zoo zijn prediking, zij 't niet altoos, dan toch doorgaans, op dezen uitroep een zielverrijkend echo mag doen hooren.

Dr. A. K.

Amsterdam, 24 April 1914.

In zake de propaganda voor de Vrije Universiteit ontvingen we onderstaand schrijven van den heer Van Oversteeg, waaraan we gaarne plaats verleen.

Aan de Redactie van *Heraut*!

Naar aanleiding van Uw schrijven in zake de propaganda voor de Vereniging voor Hooger Onderwijs kan ik U tot mijn blijdschap berichten, dat behalve in Zuid-Holland ook in Gelderland en Overijssel de broeders stappen zijn gedaan om een vernieuwde actie te bewerken.

Zeeland is de meest lastige provincie om goed te organiseren, maar ook daar zal wel gelegenheid gevonden worden, de belangstelling te verhoogen.

Dat in persoonlijk bezoek groote, ja de grootste kracht ligt, is zeker, maar het komt er ook op aan, welke personen het bezoek brengen. Ik weet wel dat het ontwerpen van tien voorstellen nog gemakkelijker is dan het uitvoeren van een plan, maar toch zou het gewenscht zijn, zoo er onder de leden broeders gevonden werden die zich voornamen om *en in te winnen*, en elk begunstiger niet ophield voor hij een collega had gemaakt, dan zou het mogelijk zijn om het dreigend tekort te voorkomen.

Met U, M. de R., verheugde mij het bericht, dat de legaten dit jaar ontvangen, reeds hooger zijn dan in 1913. Toch waag ik het de aandacht van uwe lezers er op te vestigen, dat bijv. de door U genoemde bedragen, samen f 7000.— niet meer aan rente afwerpen dan door een contributie aan 11 lidmaatschappen wordt verkregen. Immers nu de rentestandaard buitengewoon hoog is, kan op 4% gerekend worden, maar in den regel meer dan hoogste 3½% worden begroot; dus geeft de eerlang te ontvangen f 7000 niet meer dan f 245. Uwe rekening om voor een ton gouds een hoogleraar aan te stellen, komt dus niet goed uit. Minstens anderhalve ton zijn daarvoor noodig. Waar nog bij moet gedacht worden aan het verlies door het overlijden der erfzaters, door wie in het afgelopen jaar f 50.— werd bijgedragen.

Nog een opmerking zij mij vergund. Het kleinste bedrag der contributie is f 0.50, een bedrag wat dan het »peuningsake der weduwen» wordt genoemd, maar dan ook zoo blijven moet. Als achter de namen der begunstigers ook het bedrag werd vermeld, zou wellicht menige begunstiger tot inzicht komen, dat zijn contributie veel hooger wezen kon.

Vooral ook als men bedenkt, dat de kosten aan een Hoogeschool verbonden, verre, zeer verre overtreffen elke inrichting van onderwijs.

Een van de oude vrienden in Friesland schreef: »Vraag aan de correspondenten, wie van de begunstigers in hunne gemeente in den hoofdelijken omslag aangeslagen wordt naar een inkomen van f 3000 en daarboven, want al deze vrienden kunnen lid worden. Ik geloof niet, dat de hoofdelijke omslag voor dit doel is opgegaan, maar wanneer de begunstigers zich zelf dezen maatstaf zouden willen aanleggen, zullen er nog wel een paar leden te boeken zijn. Maar ik weet, dat de *Uitvaart* veel lezers in Amerika, Afrika en Nederl.-Indië telt daarom voorloof ik mij de vrijheid, ook deze broeders dringend uit te noodigen, hunne medewerking te toonen.

Wat Amerika betreft, een paar gunstige uitzonderingen daargelaten, is het mij niet mogen gelukken, geregeld correspondentie te verkrijgen. In Afrika en in Ned.-Indië vindt de Vrije Universiteit enkele trouwe vrienden, die al sedert jaren lang hunne bijdragen geregeld overmaken; maar zal de Vrije Universiteit groeien, dan zullen nieuwe vrienden die zijn moeten versterken.

Mag ik den »oud-studenten», die thans onze Afrikaanse broeders doen genieten van de studien aan de V. U. voltooit, verzoeken, mij toe te staan hun een exemplaar van het verslag, dat erlang uitkomt, toe te zenden; wie weet, als zij door het overzicht van het jaar 1913 van Vereniging en School nog eens terugleven in den tijd, in Nederland doorgelicht, of zij dan niet bewogen worden, om bij het voorrecht, der Vrije Universiteit aangedaan om hunne namen in het album te doen opnemen, ook de voldoening willen smaken den bloei derzichthouding door hunne bijdragen te bevorderen.

Een nieuwe Ethiek.

De bekende hoogleraar in de filosofie aan Groningen's Universiteit, Prof. Dr. G. Heymans, die door zijn pansychisme opgang heeft gemaakt en ongetwijfeld een der kundigste hoogleraren is, die onze Rijksuniversiteiten hebben, heeft thans ook op ethisch gebied den voet gezet, door in het Duitsch een inleiding op de Ethiek te schrijven, die onder den titel: *Einführung in die Ethik auf Grundrissen der Erfahrung*, te Leipzig het licht zag.

Ongetwijfeld is er veel in deze inleiding wat aantrekt en bekoort. Er spreekt uit heel dit werk een hooge en ideale opvatting van het zedelijk leven. Ook het feit dat hij met kracht opkomt tegen het zoogenaamde utilisme en de zelfstandigheid van het zedelijk leven handhaaft, geeft hem recht op onze waardeering en sympathie. En toch toont ook deze studie opnieuw, hoe diep de kloof is tusschen onze Christelijke levensbeschouwing en hetgeen thans als hoogste wijsheid aan onze Staatshoogescholen verkondigd wordt. Van Goddelijke geboden of normen, die God de Heere voor ons zedelijk leven gegeven heeft en die de richtsnoer voor ons zedelijk leven moeten zijn, wij Professor Heymans niets weten; en evenzeer wordt bij de vraag, hoe de menscheid tot

verwerkelijking van zijn zedelijk ideaal komen zal, elke inwerking van een persoonlijk en transcendenten God geloofchend. »Van een hooger metafysisch standpunt uit gezien, zoo eindigt hij zijne studie, vertoont zich deze ontwikkeling als een zelfopvoeding der menscheid. Niet van buiten, niet door blinde natuurkrachten en evenmin door een boven de wereld staanden God, wordt de menscheid op haar baan voortwaarts geschoven, maar in haar zelf leven en door haar eigen arbeid versterken zich de krachten, die haar eens van het booze verlossen zullen. Evenals het individu is ook de menscheid tot bekämpfung van de in haar heerschende onzedelijke neigingen aangewezen op de in haar heerschende zedelijke neigingen; evenzo als bij het individu kan hulp van buiten misschien den arbeid verlichten, maar dien in geen geval overnemen. De eenduidige zegepraal van de goede over de booze neigingen is het hoogste voor ons kenbare doel van de geschiedenis van het individu en van de wereld. Het Godsrijk zal, wanneer het eenmaal op aarde werkelijkheid wordt, het werk der menschen zijn» (blz. 317). Van de Goddelijke inwerking in de ziel, van de genade van Christus Jezus, van de wedergeboorte door den Heiligen Geest, is hier geen sprake meer. Zelfs het gebed *Verlos ons van den Booze* is op dit standpunt even ongeregeld als het *Uw Koninkrijk come*. Het is de menscheid zelf, die haar eigen verlosser moet wezen. In den diepsten grond niet anders dan de oude dwaling van Pelagius, of wil men nog liever, het heidensche begrip van de zelfvorming van den mensch.

Het ware middel om deze zelfvorming der menscheid tot stand te brengen is volgens Professor Heymans de selectie. »Waarij beter en zedelijker, zegt hij, kan de menscheid alleen daardoor worden, dat in nieuwe generaties haar betere elementen voortleven, de slechtste daarentegen uitgebannen worden» (blz. 312). Deze selectie geschiedt dan volgens hem deels natuurlijk (door oorlogen en door den oecoonomischen wedstrijd) deels kunstmatig. En de kunstmatige selectie komt tot stand, doordat de misdadigerstypen gedood werden of buiten staat gesteld om kinderen te krijgen. Niet alleen doodstraf en levenslange gevangenisstraf, maar verbod om te huwen en sterilisatie der misdadigers zijn daartoe volgens hem de zedelijke geoorloofde en zelfs geboden middelen.

Veel meer dan op deze natuurlijke en kunstmatige selectie legt Prof. Heymans echter den nadruk op wat hij noemt de »geslachtelijke selectie», d. w. z. dat men bij het huwelijk zoeken moet naar zedelijk hoogstaande personen, opdat van hen in een nieuwe generatie de goede zedelijke kwaliteiten op de kinderen overerven en zoo in de toekomst steeds hooger staande geslachten gekweekt worden. Dat zou de ware weg zijn om het ideaal der zedelijke volmaaktheid bij de menscheid te bereiken.

Ongetwijfeld ligt in deze huwelijksselectie een element van waarheid, en in elk geval staat deze selectie veel hooger dan de Eugenetica, die alleen op de sterkte en schoonheid der lichamelijke vormen bij de ouders wil letten en het menscheijk geslacht als een paardenstoeterij beschouwt. Prof. Heymans stelt althans de zedelijke kwaliteiten op den voorgrond en verwacht alles van een tijd, wanneer bij de huwelijkskeuze niet meer naar rijkdom, stand of oecoonomische positie zal gevraagd worden, maar alleen naar hoogstaand karakter, edele inborst, plichtsbesef en waarheidsliefde. Deze ideale opvatting van de huwelijkskeuze eert hem, maar de vraag, of langs dezen weg een »sittelijke Auslese» plaats vinden, »waardoor de menscheid des te sneller en te regelmatig zal voort-schrijden op den weg naar het zedelijk ideaal» (blz. 317), betwijfelen we. Voor eerst is het nog altoos de vraag, of zedelijke kwaliteiten metterdaad overerven; het »genade is geen erfgoed», geldt in zekeren zin ook hier. De ervaring leert dan ook, dat uit zedelijk hoogstaande ouders toch meermalen kinderen met een slecht karakter worden geboren. Het probleem van de overerving is veel te ingewikkeld, dan dat het zoo eenvoudig zou kunnen worden opgelost. En bovendien doet zich terstond de vraag voor, hoe deze selectie ooit het voorgestelde doel zal bereiken, wanneer niet tegelijk alle minder hoogstaande zedelijke personen dan tot het celibaat zouden veroordeeld worden, iets wat practisch een onmogelijkheid zou blijken.

Zoo toont deze Ethiek, voor wier zedelijke ernst we alle waardeering hebben, hoe hopeloos de wetenschap, die Gods Woord verlaten heeft staat, waar het de groote levensvragen aangaat.

Het doctoraat.

VIII.

Tweeërlei staat dus volgens het getuigenis onzer Catechismusuitleggers vast. Voor eerst, dat de verplichting, die volgens den Catechismus in het Sabbatgebod opgesloten ligt, om »Scholen te onderhouden», inzonderheid ziet op zulke Scholen waar de a. s. Dienaren des Woords hun opleiding kunnen ontvangen. Onze Vaders bedachten daarmede echter niet alleen Scholen, waaraan onderwijs in de Theologie wordt gegeven, want ze spreken van zulke scholen, waar ook gelegenheid bestaat zich te bekwaamen in de »spraken, goede costen en wetenschappen», gelijk het destijds heette, maar dit onderwijs in de talen en wetenschappen moest dan dienst doen als voorbereiding voor de Theologische studie, en om deze Theologische studie het eigenlijke doel en de kroon der studie was het linn te doen. En ze leidden deze verplichting om zulke scholen te on-

derhouden, daarom uit het Sabbatgebod af, omdat in dit gebod in de eerste en voornaamste plaats ons geboden wordt, dat er een *kerkdienst* zal wezen, welke kerkdienst zonder het predikambt ondenkbaar is. Als echte Protestanten hielden ze toch met Luther staande, dat het voornaamste stuk van onzen godsdienst is de verkondiging van het Woord Gods. Zulk een verkondiging van het Woord Gods nu kan niet behoorlijk plaats hebben, wanneer de Dienaren van het Woord niet een wetenschappelijke opleiding in de spraken, kunsten, wetenschappen en inzonderheid in de Theologie ontvangen hebben. Zeker, God de Heere is machtig, mannen met bijzondere gaven voor dit ambt te voorzien en hen zonder zulk een Academische opleiding tot het ambt te roepen. Zoo heeft Hij onder het Oude Testament gedaan met Amos, den ossenherder van Thekoa, die geen »profetenzoon» was geweest en de profetenscholen niet bezocht had; zoo heeft ook Christus tot zijn Apostelen geroepen visschersjongens, die aan de Scholen der wetgeleerden niet waren onderwezen. Maar zulke gevallen zijn toch uitzondering, en onze Vaders wezen er terecht op, hoe onder Israël de profetenscholen het gewone middel zijn geweest om de profeten op te leiden, en hoe een Paulus, die onder de Apostelen wel de voornaamste plaats heeft bekleed, onderwezen is aan de voeten van Gamaliel, den beroemdsten Leeraar van die dagen. Dat is de regel, dien God de Heere ook voor ons heeft gesteld; de Dienaren des Woords behooren aan de scholen hun opleiding te ontvangen, en daarom moeten krachtens het Sabbatgebod zulke scholen altoos onder Gods volk worden onderhouden. Van het Wederdoopersche standpunt, dat ook in onze dagen bij tal van secten en zelfs in onze eigen kringen nog wel aanhangers vindt, dat zulk een Akademische opleiding voor een predikant niet alleen niet noodig is, maar zelfs als een hinderpaal voor de rechte bediening van het Woord is te beschouwen, wilden onze Gereformeerde vaders volkomen terecht niets weten. Ze stelden daartegenover, dat het door God verordende middel om goede Dienaren des Woords te verkrijgen, juist de opleiding aan de school was, en daarom beleden zij in hun Catechismus, dat God wilde, dat niet alleen de Kerkdienst of het predikambt, maar dat ook de Scholen als opleidingsinstituten tot dit predikambt zouden onderhouden worden.

En in de tweede plaats staat evenzeer vast, dat onze vaders op de vraag, wie deze Scholen hadden op te richten en te onderhouden, niet geantwoord hebben: *de Kerk*, maar *de Christelijke Overheid*. Het Roomsche beginsel, dat de Kerk zelf voor de opleiding van haar Dienaren te zorgen heeft voor de oprichting van kerkelijke Seminaries, werd door hen van meet af beslist en welbewust verworpen. Niet alsof de Kerk in geval van nood zulk een opleidingschool niet zou mogen oprichten; maar de eigenlijke taak en roeping der Kerk was dit volgens onze Gereformeerde vaders niet. Hoe nauw ze de School ook met den Kerkdienst in verband brachten en de noodzakelijkheid van het onderhouden dezer Scholen juist uit den Kerkdienst afleidden, ze hebben er toch geen oogenblik aan gedacht, de oprichting en instandhouding dezer Scholen daarom als de verplichting der Kerk te beschouwen. Het Goddelijk gebod legde volgens hen deze verplichting in de eerste plaats op aan de *Christelijke Overheid*, omdat de School tot haar terrein behoorde, en voorts op de geloovigen in het algemeen, die de Overheid bij de vervulling van deze taak de behulpzame hand hebben te bieden. Ook hierin nu spreekt zich een Gereformeerd beginsel uit. Rome vereenzelvigde de onzichtbare en de zichtbare Kerk, en het onderwerp daarom aan deze zichtbare Kerk, zoals ze in haar ambten zich openbaart, heel het Christelijk leven, ook het maatschappelijke. In de leer der twee zwaarden, het geestelijke en wereldlijke zwaard, die aan den Paus als stedsheer van Christus zouden geschonken zijn, komt deze Roomsche beschouwing wel tot haar meest consequente uitdrukking. Vandaar dat bij Rome er geen enkel instituut is, ook niet in het maatschappelijk leven, of het behoort onder leiding en toezicht van de Kerk als instituut te staan. De Kerk als Middelaars tusschen God en mensch, als de draagster van alle genade, absorbeert heel het maatschappelijk leven, om het onder den invloed van het Christendom te brengen. Het is tegen die Roomsche gedachte, dat het Protestantisme in het algemeen en het Calvinisme inzonderheid in verzet is gekomen. Zoals het de leer der twee zwaarden op politiek gebied verworpen heeft en daarmede aan de Christelijke Overheid haar zelfstandigheid heeft teruggeschonken, zoo heeft het ook gedaan met het maatschappelijk leven, en dus ook met de School. Niet, alsof daarom door het Protestantisme ook maar een oogenblik ontkend zou zijn, dat het Koninkrijk der hemelen met al de genaden daarin ons geschonken, gelijk is aan een zuurdeeg, dat de drie maten meels te doorzauren heeft; eer omgekeerd werd even beslist door hen beleden, dat er niet één terrein, ook niet van het maatschappelijk leven, is, waarop het Christendom niet als een zuurdeeg heeft in te werken. Vooral het Calvinisme, meer nog dan het Lutheranisme, heeft deze wereldbeheersche positie van het Christendom gehandhaafd. Het Christendom heeft tot roeping, heel het maatschappelijk leven te doordringen, te onderwerpen aan de ordinantien Gods, en het Christelijk stempel er op te drukken. En waar dit geldt van den Staat, van de maatschappelijke instellingen, van het gezinsleven, van de kunst, van de letterkunde, daar geldt dit evenzeer van een zoo machtig

instituut als de School. Voor het Christelijke karakter der School kwamen onze vaders daarom met kracht op, en ze hebben steeds gezicht, dat niet alleen in de Lagere, maar ook in de Hogere Scholen Gods Woord den grondtoon zou aangeven voor al het onderwijs. Maar wel verwierpen ze de Roomsche dwaling, alsof deze kerstening van de maatschappelijke instituten van de Kerk als zodanig moest uitgaan, anders dan voorzoover de prediking van het Woord daarop invloed kan uitoefenen. En ze deden dit welbewust uit *gehoorzaamheid aan Gods Woord*. De ambtsdragers in de Kerk, zoo zeiden ze, hadden geen andere roeping dan die, welke Christus zelf hun had toebetrouwd. Aan de ambtsdragers der Kerk nu had Christus geen andere taak opgedragen, dan om zijn Woord te prediken en de Sacramenten te bedienen, de Kerk te regeren en tucht te oefenen, aan de arme leden der gemeente handreiking te doen en de tafelen te bedienen. In deze drievoudige taak, die aan de drie ambten in de Christelijke Kerk geschonken werd, ligt heel de roeping van de *geinstitueerde Kerk opgesloten*. Al wat de Kerk daarbuiten doet, gaat buiten haar eigenlijke roeping en bevoegdheid om, en waar Christus met name geen ambt in zijn Kerk heeft ingesteld om onderwijs te geven, en nog veel minder last heeft gegeven aan zijn ambtsdragers om scholen op te richten of te onderhouden, daar kan, volgens onze vaders, dit ook niet tot de roeping der Kerk behooren. De school als instituut uit het maatschappelijk leven opkomende, behoorde daarom niet tot het terrein der Kerk, maar tot het terrein der Overheid, en vooral wanneer deze Overheid een Christelijk karakter droeg, had zij, en zij in de eerste plaats, te zorgen, dat er Christelijke Scholen werden onderhouden. De Kerk zou, door op dit terrein zich te begeven, zich hebben aangematigd wat niet tot haar roeping, maar tot de roeping der Christelijke Overheid behoorde.

Ook het argument, dat men in onze dagen zoo vaak hoort aanvoeren, dat deze Scholen toch dienen voor *de Kerk* en daarom ook van *de Kerk* behooren uit te gaan, gaat niet op. De leuze voor *de Kerk door de Kerk* behoort tot die pakkende leuzen, die bij de eenvoudige menigte wel ingang vinden, maar die, zodra men ze op den keper beziet, toch niet anders dan holle klanken zijn. In de practijk is er dan ook niemand, die er aan denken zou, om deze leuze toe te passen, omdat men tot de meest absurde consequenties zou komen. Reeds Voethus heeft daarom in zijn *Politica Ecclesiastica* Pars I pag. 41 tegen deze drogreden, die ook destijds wel gehoord werd, gewaarschuwd. Er zijn er, zegt hij, die alles kerkelijk zouden willen maken op grond, dat deze bezigheden betrekking hebben op de geestelijke dingen, of nauw verbonden zijn met het heilige, of dat zonder deze bezigheden de heilige dingen niet recht bediend kunnen worden; maar, zoo merkt hij hietegen terecht op, dan zou men wel alle burgerlijke handelingen kerkelijk kunnen maken, zoals eten en drinken, slapen en wandelen, het bebouwen van akkers, het maken van kleeren en schoenen, want ook dit alles kan met de geestelijke en kerkelijke dingen meer verward of meer van nabij in verband worden gebracht. Op dien zelfden grond zou men ook aan de Overheid een kerkelijk karakter kunnen toekennen, want ook zij heeft volgens onze Geloofsbelijdenis een roeping tegenover de Kerk om haar te verdedigen en te beschermen. Maar zelfs tot deze uiterste consequenties behoeft men de toevlucht niet te nemen, om de onjuistheid van deze leuze in het licht te stellen.

Wie zal beweren, dat de Kerk kerkelijke architecten moet aanstellen om kerkegebouwen voor haar te bouwen, of kerkelijke bakkers en wijnleveranciers om brood en wijn voor het Avondmaal te leveren? Wie denkt er aan om kerkelijke drukkerijen door een Synode te laten oprichten, ten einde de gemeente van bijbels, psalmboeken en stichtelijke lectuur te laten voorzien? Dat ook dit alles geschiedt *voor de Kerk* is duidelijk, maar dat dit alles daarom ook geschieden zou moeten *door de Kerk*, is een stelling, die wel niemand verdedigen zal. Trouwens, op niet een terrein zou men dezen regel durven toepassen. Wie met den regel: *voor het gezin door het gezin*, een huismoeder zou willen dwingen het brood te bakken, de kleeren voor haar man en kinderen te maken of den huisvader om meubelen, kachels en tapijten te fabriceren, zou zich zelf belachelijk maken. Natuurlijk, wie met zijn gezin op een onbewoonde eiland terecht komt, moet zelf wel als Robinson Crusoe voor al deze levensbehoeften zorgen; hij moet zelf slager, bakker, kleermaker en schrijnwerker worden. Maar wie in een gevestigde maatschappij woont, waar bakkers, slagers, kleermakers en schrijnwerkers zijn, maakt dankbaar van hun diensten voor zijn gezin gebruik. En zoo is het ook hier. Waar de Kerk optreedt in een heidensche maatschappij, daar moet de Kerk noodgedwongen wel zelf voor het onderhouden der Scholen zorgen; maar waar de Kerk in een Christelijke maatschappij zich bevindt en de Christelijke Overheid voor het onderhouden der Scholen zorgt, daar kan ze van dezen dienst der Overheid dankbaar gebruik maken en behoort ze dit ook te doen.

Intusschen zijn we met de vaststelling van het aloude Gereformeerde beginsel, dat het »onderhouden der Scholen», ook van die Scholen, die dienen voor de opleiding van het predikambt, niet in eigenlijken zin roeping is van de Kerk, maar van de Christelijke Overheid, nog geen stap verder gekomen, om tot oplossing te geraken van het vraagstuk, zoals het thans zich voordoet. Al blijkt uit het gezegde genoegzaam, dat

het zoog
opleiding
vaders
is, tch
onez dag
te zorger
worden
onze Va
juist, zo
van de
voor zo
formeerd
Scholen
de Kerk
uit haar
nu de O
meer doe
het karal
waarborg
uit deze
belijden
vraag
plichting
Scholen
in een
trachten.

I. J. B
CHRISTUS
druk. Kan
Ten vor
het 350-5
Catechism
En mer
want dit
prezen lee
in de liefd
Ik weet
wat genot
en de leve
samenrijke
verbonden
met de rijl
over onze
dankbare
literatuur
preken zo
Daar toe
gekend la
bergschen
BAYESCK
Maar zij
ik geen ca
Dat de
corste oyl
en nu, na
noodig is,
ven aan is
innemende
en daarbij
een macht
gehoor en
van stude
kerken op
groot deel
van het ve
Want di
Ds. BAY
zoo gehee
dit leerboe
»Oud in
hij in 1903
zijn welve
is liet toe
zijn bestaa
hoog geel
wie het in
zegen is ge
En, om
wordten, he
sparende e
het oog h
catechisat
arbeider G
Van de
compleet
en daarmee
schenen. I
vullen stem
Ik ben
verklaring
»Nauwkeur
vermaning,
zalving na
vertroosten
geschikt v
stumeen».
Alleen
en ook b
tot de cate
2. G. W
J. H. Bos.
En in
boekje, wa
Dich klaa
waarin de
sturing kan
dagen. Gele
eest tot de
De bedo
dan ook, l
waarop ged

het boekje
belijdenis
Da. Wisse
die reeds
beziaten v
En dat
kend zelfo
moediging
3. J. D.
hij de Gere
HARMALD
J. H. Kok
»Aangeve
volgens ov
in druk te
aan dit ve
Wellicht
waar Ds. v
moet begin
Wanneer
ten leerde

het boekje
belijdenis
Da. Wisse
die reeds
beziaten v
En dat
kend zelfo
moediging
3. J. D.
hij de Gere
HARMALD
J. H. Kok
»Aangeve
volgens ov
in druk te
aan dit ve
Wellicht
waar Ds. v
moet begin
Wanneer
ten leerde

het boekje
belijdenis
Da. Wisse
die reeds
beziaten v
En dat
kend zelfo
moediging
3. J. D.
hij de Gere
HARMALD
J. H. Kok
»Aangeve
volgens ov
in druk te
aan dit ve
Wellicht
waar Ds. v
moet begin
Wanneer
ten leerde

het boekje
belijdenis
Da. Wisse
die reeds
beziaten v
En dat
kend zelfo
moediging
3. J. D.
hij de Gere
HARMALD
J. H. Kok
»Aangeve
volgens ov
in druk te
aan dit ve
Wellicht
waar Ds. v
moet begin
Wanneer
ten leerde

het boekje
belijdenis
Da. Wisse
die reeds
beziaten v
En dat
kend zelfo
moediging
3. J. D.
hij de Gere
HARMALD
J. H. Kok
»Aangeve
volgens ov
in druk te
aan dit ve
Wellicht
waar Ds. v
moet begin
Wanneer
ten leerde